

УДК 159.9

ДЗЕВЯТЫХ С. Ю., канд. псіхалагіч. навук, дацэнт

УА «Віцебская ордэна "Знак Пашаны" дзяржаўная акадэмія ветэрынарнай медыцыны», г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

КЛЮЧАВЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ ЭВАЛЮЦЫІ САВЕЦКАЙ СЯМ'І Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ ХХ СТ.

Рэзюмэ. У артыкуле прадстаўлены найбольш значныя тэндэнцыі, якія вызначылі сацыякультурную эвалюцыю сям'і ў яе гістарычным развіцці ў другой палове ХХ ст.: маладзетнасць, зніжэнне каштоўнасці дзяцей, пазашлюбная сэксуальнасць, трансфармацыя сацыяльна-палавых роляў мужчын і жанчын. Паказана, што названыя тэндэнцыі вызначаюць сацыяльную эвалюцыю сям'і і на сучасным этапе яе развіцця.

Ключавыя словы: шлюб, дзетнасць, шлюбнасць, крызіс сям'і, сэксуальныя паводзіны, сацыяльна-палавая роля, эвалюцыя сям'і.

Уводзіны. Развіццё сям'і на прасторы СССР і ў постсавецкі час у значнай ступені вызначалася сацыяльнай рэвалюцыяй 1917 г. і якая наступіла за ёй, «рэвалюцыяй сэксуальнай». Разам з тым, як адзначае І. С. Кон [6], першыя зрухі ў накірунку да секулярызацыі сэксуальнасці ў Расіі пачаліся яшчэ ў канцы ХІХ ст., і былі абумоўлены ўрбанізацыяй і індустрыялізацыяй краіны. Кастрычніцкая рэвалюцыя ўзмацніла гэтыя працэсы, аднак найважнейшыя зрухі ў функцыянаванні савецкай сям'і адбыліся ў 1960-х гадах. Разгледзім асноўныя тэндэнцыі, якія вызначаюць сацыяльную эвалюцыю сям'і ў другой палове ХХ ст.

Асноўная частка. На пачатку 1960-х гадоў у СССР у выніку з'яўлення новых, больш складаных запатрабаванняў шлюб і сям'я як жыццёвыя каштоўнасці зведалі сур'ёзны ціск з боку такіх каштоўнасцяў, як кар'ера, адукацыя, прэстыжныя віды адпачынку ці месца жыхарства [9]. Спачатку відавочна стаў адчувацца «крызіс маладзетнасці», а ў 1970-я гады маладзетнасць стала звычайнай з'явай [1].

Акрамя таго, каштоўнасць дзяцей у жыцці сям'і стала зніжацца, хоць для большасці людзей яна і сёння ўсё яшчэ застаецца дастаткова высокай [5]. Тут парадокс заключаецца ў тым, што каштоўнасць дзяцей цесна звязана з абмежаваннем нараджальнасці, калі маладзетнасць тлумачыцца мужам і жонкай тым, што яны абмяжоўваюць нараджэнне дзяцей у сувязі з тым, што не могуць забяспечыць ім высокі стандарт жыцця [4].

Ужо з 1980-х гадоў стала складвацца негатыўнае стаўленне да шматдзетнасці; шматдзетныя сем'і сталі разглядацца значнай часткай насельніцтва як «нетыповыя», прычым, шматдзетнасць часта асацыіруецца ўжо з трыма дзецьмі [372].

З другой паловы XX ст. сямейная палітыка ў СССР, а менавіта ўвядзенне рознага роду ільгот у дачыненні да жанчын, якія выходзяць дзяцей без мужа, аказала пэўны ўплыў на тое, што рэзка ўзрос узровень сужыццяў. Хоць маштабы гэтай з'явы аб'ектыўна ацаніць цяжка, яна значна ніжэйшая, чым у краінах Заходняй Еўропы, дзе адбываецца замяшчэнне рэгіструемай шлюбнасці сужыццём.

На думку В. А. Барысава і А. Б. Сінельнікава, маштабы распаўсюджвання нерэгістраванай шлюбнасці «не ідуць ні ў якое параўнанне з маштабамі скарачэння частаты заключэння зарэгістраваных шлюбаў... ва ўмовах нашай краіны статыстыка рэгістрацыі адлюстроўвае рэальнае зніжэнне шлюбнасці, а не пераход ад “законных” да “незаконных” шлюбаў» [2, с. 87].

Значнымі для сацыяльнай эвалюцыі сям'і аказаліся змены ў сэксуальных паводзінах і мужчын, і жанчын. І. С. Кон [6] звярнуў увагу на найбольш прыкметныя тэндэнцыі: трансфармацыя традыцыйных поларолевых стэрэатыпаў аб пасіўнай ролі ў сэксуальных адносінах жанчыны ў бок большага раўнапраўя сэксуальных партнёраў; вялікая адкрытасць у пытаннях сэксу (у тым ліку, і ў сродках масавай інфармацыі), у выніку чаго, на яго перастаюць глядзець як на нешта ганебнае; распаўсюджванне адносін да сэксу, як да спосабу атрымаць задавальненне і зняць напружанне, што, часткова, абумоўлена ўдасканаленнем супрацьзачаткавых сродкаў.

Даследаванні 1970-х – 1980-х гадоў фіксавалі ўстойлівую тэндэнцыю да змены структуры сямейнай улады ад традыцыйнай да эгалітарнай і, у сувязі з гэтым, змены роляў мужа і жонкі ў сям'і [10]. Разам з тым, размеркаванне хатняй працы паміж мужам і жонкай па-ранейшаму адбываецца на традыцыйнай аснове. Аб'ектыўная тэндэнцыя такая, што размеркаванне сямейнай нагрузкі паміж мужам і жонкай становіцца больш раўнамерным, хоць асноўная частка яе ўсё ж працягвае заставацца на плячах жанчыны [8].

Характэрнай рысай постіндустрыяльнага грамадства становіцца распаўсюджванне бясшлюбнага ладу жыцця, пры якім частка жанчын аддае перавагу зусім не браць шлюб. Яны эканамічна і псіхалагічна самадастатковыя, свядома выбіраюць ролю маці-адзіночкі, выходзяць дзіця (самастойна ці абапіраючыся на дапамогу блізкіх сваякоў). Аналагічна, і некаторыя мужчыны не звязваюць сябе сямейнай сувяззю. Сэксуальныя кантакты ў гэтай катэгорыі асоб не спрыяюць фарміраванню асобных прыхільнасцяў з асобамі супрацьлеглага полу і не выклікаюць патрэбы ў сумесным пражыванні [3].

Сацыяльныя трансфармацыі 1990-х гадоў толькі ўзмацнілі гэтыя працэсы і зрабілі іх больш бачнымі.

У цэлым, змены ў розных накірунках сямейнага жыцця, якія адбываліся ў апошнія дзесяцігоддзі ў постсавецкіх краінах (уключаючы

Расію, Украіну, Беларусь і краіны Балтыі), сведчаць аб дэвальвацыі традыцыйнай формы сумеснага жыцця - сям'і, якая ўзнікае на аснове заключэння шлюбу.

Сёння ў айчынным сям'язнаўстве склаліся дзве асноўныя думкі на характар змяненняў, якія перажывае сям'я ў сучасным грамадстве. Адны (А. І. Антонаў, В. М. Мядкоў) адзначаюць пра яе крызіс, іншыя (С. І. Голад, А. Г. Вішнеўскі, Б. Н. Міронаў) – пра яе трансфармацыю.

Ідэя крызісу сям'і ўкаранёная ў сацыяльна-функцыяналістычным поглядзе на яе прыроду. У адпаведнасці з гэтай мадэллю сям'я разглядаецца як сацыяльны інстытут: а) гарманічна ўключаны ў соцыўм; б) які мае ў якасці асноўнай сваёй задачы абслугоўванне соцыўма; в) уяўляе сабой статычную адукацыю, а не кангламерат ўзаемадзеянічавых асоб. У рамках гэтай мадэлі крызіс разглядаецца як вынік негатыўных вонкавых уплываў і характарызуецца як следства нейкай дэфіцытарнай сітуацыі. Мяркуецца, што дастаткова ўхіліць гэтыя вонкавыя ўплывы, і сітуацыя нармалізуецца. Даследаванні, якія праводзяцца ў межах дадзенага падыходу, фіксуюць рэальна існуючыя заканамернасці, якія, аднак, можна аднесці толькі да найбольш знешняга, фіксаванага, нават на ўзроўні здаровага сэнсу, плана сацыяльна-псіхалагічных фактараў [10].

Разам з тым, як адзначае А. Б. Арлоў [7], ніякія знешнія ўплывы самі па сабе не могуць растлумачыць крызісу сям'і як такога: на ўзроўні прыватных залежнасцяў сямейнае няшчасце можна выявіць у самых розных сацыяльных умовах, на самых розных прыступках сацыяльных усходаў; на ўзроўні агульнай залежнасці - карціна яшчэ больш апаламляльная: чым вышэй узровень жыцця ў соцыўме, тым больш у ім фіксуецца сямейных праблем.

Заклучэнне. Сёння мацнее разуменне таго, што сям'я ўжо не можа стаць іншай, што зварот да мінулага немагчымы, паколькі для сям'і мінулага ў сучасным грамадстве няма ні сацыяльнай, ні эканамічнай базы. У гэтых умовах грамадства павінна выпрацаваць новыя маральныя нормы, якія рэгламентуюць як сужэнскія, так і партнёрскія адносіны, якія ўлічваюць як фамілістычныя традыцыі нашай культуры, так і сучасныя рэаліі сэксуальных і сямейных адносін.

Спіс выкарыстаных крыніц: 1. Бондаревская, Г. А. Изменения демографического поведения российских семей за 100 лет / Г. А. Бондаревская // Мир России. – 1999. - № 4. – С. 58-70. 2. Борисов, В. А. Брачность и рождаемость в России : демографический анализ / В. А. Борисов, А. Б. Синельников. – М. : НИИ семьи, 1995. – 117 с. 3. Бутовская М. Л. Тайны пола. Мужчина и женщина в зеркале эволюции / М. Л. Бутовская. – Фрязино : Век 2, 2004. – 368 с. 4. Вишневский А. Г. Воспроизводство населения и общество. История, современность, взгляд в будущее / А.Г. Вишневский. – М. : Финансы и статистика, 1982. – 287 с. 5. Девярых, С. Ю. Половая социализация молодежи в условиях

социокультурной трансформации семьи / С. Ю. Девярых. – М. : Юрайт, 2019. – 187 с. 6. Кон, И. С. Сексуальная культура в России. Клубничка на березке / И.С. Кон. – М. : ОГР, 1997. – 464 с. 7. Орлов, А. Б. Эволюция межличностных отношений в семье : основные подходы, ориентации, тенденции / А. Б. Орлов // Magister. – 1996. - № 1. – С. 52-64. 8. Синельников, А. Б. Трансформация семьи и развитие общества: учеб. пособ. / А. Б. Синельников. – М. : КДУ, 2008. – 320 с. 9. Сысенко, В. А. Устойчивость брака : проблемы, факторы, условия / В. А. Сысенко. – М. : Финансы и кредит, 1981. – 199 с. 10. Devyatykh, S. Scientia Sexualis: Human sexuality in the context of the socio-cultural evolution of the family / S. Devyatykh. - Our Knowledge Publishing, 2021. – 280 p.

УДК 339.982

ДИКУН В. В., студент

Научный руководитель - **Девярых С. Ю.**, канд. психологич. наук, доцент
УО «Витебская ордена «Знак Почета» государственная академия
ветеринарной медицины», г. Витебск, Республика Беларусь

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИСТОКИ САНКЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ЗАПАДА ПО ОТНОШЕНИЮ К ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИМ СТРАНАМ

Резюме. В статье рассматриваются историко-цивилизационные истоки конфронтации Запада и восточнославянского мира и использование в этом противостоянии со стороны Запада экономических санкций. Основное внимание уделено проблеме торговых санкций в эпоху средневековья против Московской Руси. Наиболее показательными в этом отношении стали события XIV-XVI вв.

Ключевые слова: Средневековье, цивилизационный выбор, экономические санкции.

Введение. В начале эпохи Средневековья восточнославянский мир, хотя и отставал по своему развитию от Запада (в данном контексте под «Западом» следует понимать ведущие западноевропейские государства, проповедующие католическую или протестантскую культуру), тем не менее развивался в рамках единой феодальной цивилизации Европы и имел все шансы выйти на «среднеевропейский» уровень развития, так как процесс феодализации хотя и начался позже, но шел более быстрыми темпами.

Однако монгольское нашествие свело на нет развитие феодальных отношений в Северо-восточных регионах Руси, и феодализму здесь, по сути, пришлось начинать свое развитие «с нуля». Но теперь это развитие шло уже на иной основе, приведшей к увеличению объемов княжеской